

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 4/2012 vp

Valtioneuvoston selvitys (UTP) kestävän kehityksen konferenssista Rio de Janeirossa 20. - 22.6.2012; luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö (eduskunnan 11.4.2012 pidettävään täysistuntokeskusteluun)

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Ulkoasiainvaliokunta on 22 päivänä helmikuuta 2012 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen (UTP) kestävän kehityksen konferenssista Rio de Janeirossa 20.—22.6.2012; luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö (eduskunnan 11.4.2012 pidettävään täysistuntokeskusteluun)

(UTP 2/2012 vp) maa- ja metsätalousvaliokunnalle lausunnon antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa on ollut kuultavana
- ylijohtaja Veli-Pekka Talvela, maa- ja metsätalousministeriö.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

YK:n kestävän kehityksen konferenssi (Rio+20) järjestetään Rio de Janeirossa 20.—22.6.2012. Kokouksella on kaksi asiakohtaa: vihreä talous suhteessa köyhyyden poistamiseen sekä kestävän kehityksen institutionaalinen vahvistaminen. Kevään aikana tullaan työstämään loppuasiakirjaa (The Future We Want) sekä hiomaan EU:n kantoja. Valiokunta toteaa toimialaansa kuuluvan ruokaturvan osalta seuraavaa.

Valiokunta korostaa kestävän maatalouden merkitystä vihreän talouden perustana. Maailmassa on ruokaohjelma WFP:n mukaan arviolta yhä yli 900 miljoonaa nälkää näkevää ihmistä, joten kyse on edelleen valtavan suuresta globaalista ongelmasta. Ruokaturva voidaan määritellä oman kansallisen tuotannon ja kansainvälisen

kaupan yhdistelmäksi, johon kuuluu myös tärkeitä ihmisoikeus- ja turvallisuuskysymyksiä. Ruokaturva koostuu terveellisen elämän kannalta riittävästä ruoan saatavuudesta ja elintarvikkeiden ravitsemuksellisesta laadusta.

Valiokunta katsoo, että ruokaturvasta huolehtiminen kuuluu lähtökohtaisesti itsenäisen valtion perusvelvollisuuksiin. Oikeus ruokaan on osa oikeutta ihmisarvoiseen elämään. Ruokaturvaan sisältyy myös puhtaan veden saatavuuden turvaaminen. Ruokaturvasta huolehtimiseen liittyy monitahoisia ongelmia, kuten väestönkasvu, köyhyys, kansainväliset ja kansalliset konfliktit, huono hallinto, lapsityövoiman käyttö, ravitsemus, ruoan haaskaaminen ja ilmastonmuutos. FAO on arvioinut, että tuotannon tulisi kasvaa 70 % vuoteen 2050 mennessä, kehitysmaissa

jopa 100 %, jotta maapallon kasvava väestö saadaan ruokittua. Lihan kulutus on myös kasvanut elintason nousun ja kulutustottumusten muutosten myötä. Ruoan tuotantoa pitää kyetä lisäämään kestäväällä tavalla. Hillitsemätön väestönkasvu voi kuitenkin aiheuttaa ruoantuotannon kasvattamisesta huolimatta vakavan ja pitkäaikaisen ruokapulian.

Globaali talouskehitys on merkinnyt keskinäisten riippuvuuksien lisääntymistä, ja alttiut erilaisille häiriöille ja taloudellisille kriiseille on kasvanut. Ruoan hintavaihteluihin vaikuttavat muun muassa ilmastonmuutos, bioenergian tuotanto, energian hinta, demografiset tekijät sekä vähäiset investoinnit maatalouteen viimeisten vuosikymmenien aikana. Elintarvikkeiden ja maataloushyödykkeiden äkillinen ja jyrkkä hintojen nousu johti vuonna 2008 ruokaturvan draamattiseen heikkenemiseen erityisesti vähiten kehittyneissä maissa. Tilanne on sen jälkeen toistunut useaan otteeseen useista eri syistä johtuen. Suurin vaikutus korkeilla hinnoilla ja hintavaihteluilla on kaikkein köyhimpiin kehitysmaiden ihmisiin, joiden tuloista suurin osa menee ruokaan. Viimeisin ruoan hintahuippu vuosina 2010–2011 ajoi arviolta 70 miljoonaa ihmistä köyhyyteen. Ruokakriiseihin pitää pyrkiä valmistautumaan paremmin esimerkiksi tuotantoa kestävästi lisäämällä ja elintarvikkeiden varastointia kehittämällä. Jatkossa tarvitaan riittäviä kansainvälisiä ruokavarastoja, kuten esimerkiksi puskurivarastoja ja kansallisia lähiruokareservejä mahdollisten tulevien ruokakriisien vaikutusten vähentämiseksi. Uudenlaisia ruoka-ainelähteitä voidaan myös kehittää. Valiokunta katsoo, että tässä yhteydessä myös kansallisen huoltovarmuuden merkitys korostuu. Suomen on huolehdittava kotimaisen ruoan saatavuudesta myös poikkeusoloissa; tähän kuuluu osavastuu globaalista ruokaturvasta.

Voimakas maataloustuotteiden hinnanvaihtelu on ollut varsin tyypillistä ruokamarkkinoilla viime vuosina. Pysyvin kehityssuunta näyttää kuitenkin olevan ruoan hintojen nousu. Varsin pysyvää näyttää myös olevan miljardin köyhysrajan alapuolella olevien ihmisten määrä. Valiokunta katsoo, että globaalissa ruokaturvas-

sa on perimmäiltään kyse köyhyydestä. Elintarvikkeiden hinnannousu onkin johtanut useissa köyhissä maissa poliittiseen levottomuuteen ja väkivaltaisuuksiin. Hintojen heittely vaikeuttaa myös maatalouden kehitystä, sillä pitkäjänteisiä investointeja on vaikea tehdä. Valiokunta korostaa, että tarvitaan johdonmukaisempaa ja kokonaisvaltaista politiikkaa erityisesti maatalouden, kaupan, ympäristön ja kehitysyhteistyön alueilla ruokaturvan lujittamiseksi. Erittäin tärkeää on kansainvälisten kauppakäytäntöjen tasapuolisuus.

Maailemankaupassa liikkuvan tuotannon osuus kokonaistuotannosta on maataloustuotteissa edelleen alhainen (keskimäärin noin 15 %). Pyrkimykset maatalouskaupan monenväliseen vapauttamiseen WTO:n puitteissa eivät ole toistaiseksi johtaneet tuloksiin, mutta kahdenväliset kauppasopimukset ovat lisääntyneet. Liiallinen riippuvuus elintarvikekaupasta voi muodostaa riskitekijän, ja hallitsematon tuonti voi vaarantaa kotimaisten tuottajien tulotason. Kansallisesti säädellyt markkinat voivat tasata markkinaheilahteluja ja kannustaa tuotantoon paikallisesti. Toisaalta toimiva kansainvälinen kauppa tarjoaa kilpailukykyisille tuottajille vientimahdollisuuksia. Valiokunta toteaa, että kestävä paikallisen maatalouden kehittäminen on avainasemassa nälkäongelman ratkaisemisessa.

Loppuasiakirjan luonnoksessa on ruokaturvan osalta nostettu esiin tärkeitä asioita: ruoantuotannon kasvattaminen kestäväällä tavalla, hintojen ja markkinoiden vakaus, pienviljelijöiden ja naisten asema, ruokahävikit sekä koulutus- ja neuvontapalvelut. Valiokunta pitää lisäksi tärkeinä investointeja maatalouteen ja maaseutuun, maanomistusolojen kehittämistä sekä instituutioiden ja hyvän hallinnon kehittämistä. Ruokaturvaa ja kestävä maataloutta on ehdotettu myös yhdeksi aihepiiriksi vuoden 2015 jälkeen mahdollisesti käyttöön otettaviksi kestävä kehityksen tavoitteiksi (SDG). Tavoitteiden on tarkoitus täydentää YK:n vuosituhattavoitteita (MDG), joissa aliravitsemuksesta kärsivien määrän puolittaminen vuoteen 2015 mennessä on yksi keskeisimpiä. Valiokunta katsoo, että

ruokaturva ja kestävä maatalous ovat erittäin keskeisiä tekijöitä vihreässä taloudessa ja sopivat hyvin kestävä kehityksen tavoitteiksi. Lisäksi tulee painottaa hyvän ravitsemuksen merkitystä sekä ravitsemuskysymysten nykyistä parempaa integrointia osaksi ruokaturvaa.

Konferenssin loppuasiakirjan luonnos korostaa useiden eri toimintasektoreiden yhteyttä ruokaturvan toteutumiseen. Kestävän maataloustuotannon lisäksi mm. vesitaloudella, maaseudun kehityksellä, valtamerien resursseilla, energiataloudella, ilmastomuutoksella sekä aavikoitumisella ja maaperän köyhtymisellä on tärkeä vaikutus ruokaturvan toteutumiseen tai sen puuttumiseen. Näitä ongelmia pitää ratkoa kokonaisvaltaisesti, koska ne liittyvät useimmiten hyvin kiinteästi yhteen.

Ilmastomuutoksella on kasvava merkitys kansainvälisessä ruokaturvassa. Valiokunta toteaa, että ilmastomuutoksen myötä maatalouden satotasot voivat maailmalla monin paikoin laskea ja sadon laatu heiketä. Ongelmana on myös viljelypinta-alan vähentyminen ilmastomuutoksen aiheuttaman kuivuuden takia. Näillä muutoksilla on luonnollisesti myös laajoja heijastusvaikutuksia koko maapallon ruokaturvaan. Ilmastomuutoksella voi olla myös erityisesti pohjoisille viljelyalueille myönteisiäkin vaikutuksia. Suomalainen maataloustuotanto voi hyötyä muutoksesta, mutta muutoksen nopeus, ennustetut suuret säävaihtelut ääri-ilmiöineen sekä muut kielteiset tekijät aiheuttavat ennustisiin runsaasti epävarmuutta. Maatalouden kehittäminen tarjoaa myös mahdollisuuksia ilmastomuutoksen torjuntaan esimerkiksi hiilidioksidia ja tyypeä sitovien ratkaisujen kehittämisen kautta.

Kestävän biotalouden kehittämisen merkitys korostuu ilmastomuutoksen myötä. Valiokunta korostaa, että esimerkiksi kehitysmaissa tuotettavan biomassan tuotanto-olosuhteiden hyväksyttävyys ympäristön, sosiaalisen näkökulman ja paikallisen ruoantuotannon kannalta on varmistettava. Tämä edellyttää myös oikeudenmukaisia maanomistusoloja.

Ruokaa tuotetaan maapallolla sinänsä riittävästi, mutta ruokaturvaongelmia aiheuttavat eri-

tyisesti köyhyys ja ruoan haaskaus. Ruokahävikki ja ruoan haaskaaminen on eräiden arvioiden mukaan kasvanut globaalisti lähelle jopa 50 prosenttia koko maapallon ruoantuotannosta. Valiokunta pitää erityisen tärkeänä ruokahävikkien ja haaskaamisen vähentämistä elintarvikkeiden tuotannon koko globaalissa arvoketjussa. Koko ruokaketjua tuleekin nopeasti kehittää erityisesti ruokahävikin vähentämisen näkökulmasta. Valiokunta korostaa sitä, että kasvanut hävikki on suurta tuhlausta ja luonnonvarojen väärinkäyttöä sekä aiheuttaa lisäksi turhia kasvihuonekaasupäästöjä. Valiokunta korostaa ruokahävikin minimointia erittäin keskeisenä ympäristöllisenä toimenpiteenä, koska nykyarvioiden mukaan ruokahävikin estäminen on ympäristön kannalta 10 kertaa tehokkaampaa kuin ruokajätteen käsittely.

Kehitysmaiden pienviljelijät ovat avainasemassa globaalien ruokaturvan saavuttamisessa. Yli kaksi kolmasosaa äärimmäisessä köyhydessä elävistä ihmisistä asuu maaseudulla. Maatalous on pääelinkeino suurimmalle osalle maaseudun ihmisistä. Arviolta noin 500 miljoonaa pienviljelijää, joista suurin osa on naisia, tuottaa ruokaa noin kahdelle miljardille ihmiselle. Maaseudulla harjoitettu pienviljely onkin keskeinen tekijä nälän nujertamisessa ja ilmastomuutoksen haasteisiin vastaamisessa. Erityisesti pienviljelijöiden kykyä ulkoisiin uhkiiin tulee vahvistaa esim. ilmastomuutokseen sopeutumisella ja sen hillinnällä maatalouden keinoin (mm. ilmastotoälykäs maatalous). Ruoan ja uusiutuvan energian tuotannon vastakkainasetteluja pitää kyetä tehokkaasti estämään siten, että ruoan paikallinen tuotanto ei vaarannu. Maatalousvienti voi tarjota kehitysmailla mahdollisuuden tulotason nousuun ja ruokaturvan parantamiseen. Tarvitaan innovaatioita, tutkimusta, koulutusta ja neuvontapalveluja kestävien tuotantomenetelmien saamiseksi käytäntöön. Valtioiden tehtävänä on varmistaa mm. lainsäädännöllä ja infrastruktuurilla, että markkinat pystyvät toimimaan tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti kestävä maatalouden periaatteiden mukaisesti.

Lausunto

Lausuntonaan maa- ja metsätalousvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon korostaen erityisesti

kestävän maatalouden globaalia merkitystä vihreän talouden perustana kamppailussa lähes miljardia ihmistä koskevaa nälkäongelmaa vastaan ja todeten, että ruoka on ihmisen yksi keskeisimmistä perusoikeuksista.

Helsingissä 16 päivänä maaliskuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Jari Leppä /kesk
vpj. Lauri Heikkilä /ps
jäs. Heikki Autto /kok
Markku Eestilä /kok
Satu Haapanen /vihr
Lasse Hautala /kesk
Anne Kalmari /kesk

Timo V. Korhonen /kesk
Mats Nylund /r
Kari Rajamäki /sd
Janne Sankelo /kok
Arto Satonen /kok
Reijo Tossavainen /ps
Tytti Tuppurainen /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jaakko Autio.